

DEKLARACIJA O KRITERIJUMIMA ZA SLOBODNE I FER IZBORE

*Jednoglasno usvojio Interparlamentarni savet na svojoj 154. sednici
(Pariz, 26. mart 1994. godine)*

Interparlamentarni savet,

ponovo potvrđujući važnost Univerzalne deklaracije o ljudskim pravima i Međunarodnog pakta o građanskim i civilnim pravima kojima se utvrđuje da je autoritet vlasti zasnovan na volji naroda koja je izražena na periodičnim i poštenim izborima,

potvrđujući i prihvatajući osnovna načela koja se odnose na periodične slobodne i fer izbore, a koja su priznale države kroz univerzalne i regionalne instrumente za zaštitu ljudskih prava, uključujući i pravo svakoga da učestvuje u upravljanju javnim poslovima direktno, ili indirektno preko svojih izabраниh predstavnika, da glasa na tim izborima tajnim glasanjem, da se pod jednakim uslovima kandiduje na izborima i da ističe svoje političke stavove, pojedinačno ili udruženo sa drugima,

svesni činjenice da svaka država ima suvereno pravo da, u skladu sa voljom svog naroda, slobodno bira i razvija sopstvene političke, društvene, ekonomske i kulturološke sisteme bez umešanosti drugih država, strogo poštujući Povelju Ujedinjenih nacija,

u želji za podsticanjem uspostavljanja demokratskih, pluralističkih sistema predstavničkog upravljanja širom sveta,

uvidajući da je uspostavljanje i jačanje demokratskih procesa i institucija zajednička odgovornost vlada, biračkog tela i organizovanih političkih snaga, da su periodični i stvarni izbori neophodan i nezaobilazan element održivih napora da se zaštite prava i interesi onih kojima se vlada i da je, kao deo praktičnog iskustva, pravo svakoga da učestvuje u upravljanju javnim poslovima ključan faktor da bi svi delotvorno uživali ljudska prava i osnovne slobode,

pozdravljajući sve veću ulogu Ujedinjenih nacija, Interparlamentarne Unije, regionalnih organizacija i parlamentarnih skupština, kao i međunarodnih i nacionalnih nevladinih organizacija u pružanju pomoći za izbore, na zahtev vlada,

stoga usvaja sledeću Deklaraciju o slobodnim i fer izborima i **apeluje** na vlade i parlamente širom sveta da im njena načela i standardi služe kao smernice:

1. Slobodni i fer izbori

U svakoj državi, autoritet vlasti može poticati samo od volje naroda koja je izražena na fer, slobodnim i pravednim izborima koji se održavaju u redovnim intervalima, na osnovu univerzalnog, jednakog i tajnog prava glasa.

2. Glasanje i izborna prava

- (1) Svaki punoletan građanin ima pravo glasa na izborima, bez diskriminacije.
- (2) Svaki punoletan građanin ima pravo pristupa delotvornom, nepristrasnom i nediskriminatornom postupku upisivanja birača.
- (3) Nijednom građaninu koji ispunjava uslove se ne sme oduzeti pravo glasa niti sme biti diskvalifikovan da bude upisan u birački spisak, osim u skladu sa objektivno proverljivim, zakonom propisanim kriterijumima i pod uslovom da su takve mere u skladu sa obavezama države koje proističu iz međunarodnog prava.
- (4) Svaki pojedinac kome je uskraćeno pravo glasa ili da bude upisan kao birač, ima pravo žalbe sudu nadležnom za preispitivanje takvih odluka, kao i na brzo i delotvorno ispravljanje greške.
- (5) Svaki birač ima pravo na jednak i potpun pristup biračkom mestu radi ostvarivanja svog prava glasa.
- (6) Svaki birač ima pravo da ostvari svoje pravo glasa jednako kao i ostali i da njegov glas ima istu težinu kao i glasovi drugih.
- (7) Pravo glasanja u tajnosti je apsolutno i ne može se ni na koji način ograničavati.

3. Prava i odgovornosti koji se odnose na kandidaturu, stranku i kampanju

- (1) Svako ima pravo da učestvuje u upravljanju javnim poslovima i ima jednaku priliku da se kandiduje na izborima. Kriterijumi za učešće u javnim poslovima utvrđuju se u skladu sa nacionalnim ustavima i zakonima i ne smeju biti u suprotnosti sa međunarodnim obavezama države.
- (2) Svako ima pravo da se pridruži političkoj stranci ili organizaciji, ili da ih zajedno sa drugima osnuje, u svrhu učešća u izbornoj trci.
- (3) Svako, pojedinačno ili zajedno sa drugima, ima pravo da:
 - slobodno izrazi politička uverenja;
 - da traži, prima ili prenosi informacije i da napravi izbor na osnovu informacija koje ima;
 - da se slobodno kreće unutar zemlje kako bi vodio izbornu kampanju;
 - da sprovodi kampanju pod jednakim uslovima kao i druge političke stranke, uključujući i stranku koja je trenutno na vlasti.
- (4) Svaki kandidat na izborima i svaka politička stranka moraju imati jednake prilike za pristup medijima, naročito medijima masovne komunikacije, kako bi izrazili svoje političke stavove.
- (5) Pravo kandidata na bezbednost u pogledu života i imovine mora biti priznato i zaštićeno.
- (6) Svaki pojedinac i svaka politička stranka ima pravo na zakonsku zaštitu i na pravno

sredstvo u slučaju povrede političkih i izbornih prava.

(7) Gore navedena prava mogu biti predmet samo onih izuzetnih ograničenja koja su u skladu sa zakonom i opravdano neophodna u demokratskom društvu kako bi se garantovala nacionalna bezbednost ili javni poredak, zaštita javnog zdravlja i morala ili zaštita prava i sloboda drugih pod uslovom da oni nisu suprotni obavezama koje je država preuzela u skladu sa međunarodnim pravom. Dozvoljena ograničenja prava na kandidovanje, osnivanje i rad političkih stranaka i vođenje kampanje ne smeju biti u suprotnosti sa načelom zabrane diskriminacije na osnovu rase, boje kože, pola, jezika, vere, političkih ili drugih uverenja, nacionalnog ili društvenog porekla, imovine, rođenja ili drugog statusa.

(8) Svaki pojedinac ili politička stranka kojima su uskraćena ili ograničena prava koja se odnose na kandidovanje, stranku ili vođenje kampanje, ima pravo žalbe sudu nadležnom za preispitivanje takvih odluka, kao i na brzo i delotvorno ispravljanje greške.

(9) Prava koja se odnose na kandidaturu, stranku i kampanju povlače odgovornosti prema zajednici. Posebno u smislu da nijedan kandidat ili politička stranka ne sme da pribegava nasilju.

(10) Svaki kandidat i politička stranka koji učestvuju u izbornoj trci moraju poštovati prava i slobode drugih.

(11) Svaki kandidat i politička stranka koji učestvuju u izbornoj trci moraju prihvatiti rezultat slobodnih i fer izbora.

4. Prava i odgovornosti država

(1) Države treba da preduzmu neophodne zakonodavne i druge mere, u skladu sa svojom ustavnom procedurom, kako bi garantovale prava i institucionalni okvir za redovne, poštene, slobodne i fer izbore, u skladu sa svojim obavezama koje proističu iz međunarodnog prava. Države bi naročito trebalo da:

- uspostave delotvoran, nepristrasan i nediskriminatoran postupak upisivanja birača;
- uspostave jasne kriterijume za upisivanje birača, kao što su starosno doba, državljanstvo i prebivalište i da obezbede da se ti uslovi primenjuju bez ikakve razlike;
- omoguće formiranje i slobodno funkcionisanje političkih stranaka; ako je moguće da regulišu finansiranje političkih stranaka i izbornih kampanja; da obezbede odvojenost stranke od države i uspostave jednake uslove za takmičenje na parlamentarnim izborima;
- pokrenu ili potpomognu nacionalne programe građanskog obrazovanja, kako bi obezbedile da stanovništvo bude upoznato sa izbornim procedurama i pitanjima;

(2) Pored toga, države treba da preduzmu neophodne političke i institucionalne mere kako bi obezbedile progresivno ostvarivanje i konsolidaciju demokratskih ciljeva, uključujući i kroz osnivanje neutralnih, nepristrasnih ili balansiranih mehanizama za upravljanje izborima; U te svrhe bi, između ostalog, trebalo da:

- obezbede da oni koji su odgovorni za različite aspekte izbora budu obučeni i nepristrasni, kao i da budu uspostavljene koherentne procedure glasanja i

obelodanjene biračkom telu;

- obezbede upisivanje birača, ažuriranje biračkih spiskova i procedura glasanja, uz pomoć nacionalnih i međunarodnih posmatrača, po potrebi;
- podstiču stranke, kandidate i medije da prihvate i usvoje kodeks ponašanja koji bi se primenjivao tokom izborne kampanje i samog glasanja;
- obezbede regularnost glasanja primenjujući odgovarajuće mere u cilju sprečavanja višestrukog glasanja ili glasanja onih koji nemaju pravo na to;
- obezbede regularnost brojanja glasova.

(3) država treba da poštuje i garantuje poštovanje ljudskih prava svih pojedinaca na svojoj teritoriji i onih koji su u njenoj nadležnosti. U vreme održavanja izbora, država i njeni organi stoga treba da obezbede:

- poštovanje slobode kretanja, okupljanja, udruživanja i izražavanja, posebno u kontekstu političkih okupljanja i sastanaka;
- da stranke i kandidati imaju slobodu da prenesu svoje stavove biračkom telu, kao i da imaju jednak pristup državnim medijima i javnim servisima;
- da budu preduzeti neophodni koraci kako bi se garantovalo nepristrasno izveštavanje na državnim medijima i javnim servisima.

(4) Kako bi izbori bili fer, države treba da preduzmu neophodne mere kojima bi se obezbedilo da stranke i kandidati imaju odgovarajuće mogućnosti da predstavljaju svoje izborne platforme.

(5) Države treba da preduzmu sve neophodne i odgovarajuće mere da obezbede poštovanje načela tajnog glasanja i da birači mogu slobodno da glasaju, bez straha ili zastrašivanja.

(6) Osim toga, državni organi treba da se postaraju da se glasanje sprovodi tako da se izbegnu prevare ili drugi oblici neregularnosti, da se održe bezbednost i integritet samog procesa i da prebrojavanje vrši obučeno osoblje, pod nadzorom i/ili uz nepristrasnu proveru.

(7) Države treba da preduzmu sve neophodne i odgovarajuće mere kako bi obezbedile transparentnost celokupnog izbornog procesa uključujući, na primer, kroz prisustvo stranačkih predstavnika i propisno akreditovanih posmatrača.

(8) Države takođe treba da preduzmu neophodne mere kako bi obezbedile da stranke, kandidati i pristalice uživaju jednaku bezbednost, a državni organi treba da preduzmu neophodne korake u cilju sprečavanja izbornog nasilja.

(9) Država treba da se postara da za pitanja kršenja ljudskih prava i žalbi na izborni proces i njihovo efikasno i brzo rešavanje tokom izbornog perioda, bude zadužen nezavisan i nepristrasan organ kao što su sudovi ili izborna komisija.